

Svatba

Ondřej Macek

Marriage Ceremonies Citizens of the Czech Republic can currently choose whether to enter into a civil marriage or a religious one (i.e. one presided over by an authorised representative of one of the twenty-one churches and religious societies who have been granted this special right). Recent years have shown that pastors such as those of the Evangelical Church of Czech Brethren marry a number of non-members, who, for various reasons, are seeking an alternative to a civil marriage ceremony. This article attempts to present the religious wedding ceremony as a unique and positive opportunity to demonstrate the manifestation of divine love, which applies to everyone, in helping the engaged couple to understand and pass through one of the most crucial points in their lives.

Díky zřejmě dosti spontánní akci několika slovenských poslanců Federálního shromáždění ČSR se do porevolučního právního řádu vrátila prvorepubliková eventualita uzavření sňatku civilního nebo církevního.¹ A možnost vstoupit do manželství buď před orgánem státu nebo církve či náboženské společnosti zůstává ukotvena i v objektivním právu České republiky.

Český statistický úřad žel neeviduje zvláště počty sňatků uzavřených civilně a církevně.² Z interních statistik například Českobratrské církve evangelické vyplývá zřetelný nárůst počtu svateb, které jsou vykonány jejími faráři a farářkami. V roce 2011 jich bylo 386, v roce 2015 už 522 a v roce 2018 oddali evangeličtí duchovní 671 párů.³ Samozřejmě by bylo třeba provést podrobnější průzkum, který by vzal v potaz demografickou reprodukci;⁴ zkoumal, kolik je mezi snoubenci evangelíků; respektive se podrobněji ptal nečlenů této církve po jejich motivaci k uzavření církevního sňatku. V tomto článku budeme vycházet z teze, že jsme svědky poměrně nápadného

1 Novela Zákona o rodině z roku 1992 s účinností od 1. července, zákon č. 234/1992 Sb.

2 Jen pro zajímavost se mi podařilo zjistit na matrice města Židlochovice následující: V roce 2016 – celkem 81 sňatků, z toho 11 církevních. V roce 2017 – celkem 66, z toho 10 církevních. V roce 2018 – celkem 76, z toho 14 církevních. V případě církví zde jde o ŘKC a ČCE. Procentuálně růstový trend: 13% – 15% – 18%.

3 Evidenční dotazníky ČCE, 2019 [online]. [cit. 4. 7. 2019]. Dostupné pod heslem z: <https://www.evangnet.cz/>.

4 Viz například Třicet let české společnosti: Přibylo rozvodů a seniorů, nevymíráme díky cizinců [online], [cit. 10. 8. 2019], dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/třicet-let-ceske-spolecnosti-pribylo-rozvodu-a-senioru-nevymirame/r-0b100868bb5011e9ab10ac1f6b220ee8/>.

fenoménu, kdy evangelické farářky a evangeličtí faráři oddávají výrazně více lidí, než kolik by odpovídalo počtu členů Českobratrské církve evangelické a jejich věkové skladbě, tedy že se na ně obracejí s žádostí o svatbu hojněji i lidé, kteří jinak s jejich církví své životy nespojují.

Máme co nabídnout?

Jak bylo poukázáno již dříve v souvislosti s pohřbem,⁵ vstupují církve v případě svatby ještě výrazněji na relativně otevřený náboženský trh – byť samo oprávnění k výkonu zvláštních práv, mezi které patří i „konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky“,⁶ získalo v České republice dosud jen jedenadvacet církví či náboženských společností. Tyto však už zdaleka nejsou jedinými subjekty, kterým je svěřováno provedení svatebním rituálem. O své místo se hlásí různé svatební agentury i moderní šamani.⁷

Setkáváme se také zde s dvěma rysy moderny: individualizací a diferenciací.⁸ Během posledních desetiletí padla celá řada kdysi předem daných vazeb, což má za následek mnohem nižší vnější porozumění životu. Lidé rozhodují sami o tom, jak žijí, budou žít, kterým souvislostem i rituálům dovolí, aby je spoluutvářely. Došlo k rozpuštění celkového společenského kontextu do mnoha jednotlivých oblastí, které plní určité úkoly a fungují podle do značné míry „vlastních“ zákonů (ekonomický systém, politický systém, vzdělávací systém, náboženský systém atd.). Individualizace však znamená nejen svobodu, ale také zátěž – nutnost volby je vyčerpávající a někdy ochromující; dále individualizace vede k „pluralizaci“ společnosti,

5 Ondřej Macek, Pohřeb, *Teologická reflexe* 19 (2013/2), 187–197.

6 Zákon o církvích, § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb.

7 Na okraj je ovšem nutno povědět, že ve chvíli, kterou pár získává nový sociální statut, koná i stát seminábožensky. A svatba na úřadě do jisté míry kopíruje dění, které po staletí konala církev.

8 Christian Albrecht, *Kasualtheorie. Geschichte, Bedeutung und Gestaltung kirchlicher Amtshandlungen*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2006. Kristian Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall. Kasualpraxis in der Gegenwart – eine Orientierung*, Gütersloh: Kaiser, Gütersloher Verl.-Haus, 2003. Wilhelm Gräß, *Lebensgeschichten – Lebensentwürfe – Sinndeutungen. Eine praktische Theologie gelebter Religion*, Gütersloh: Kaiser, Gütersloher Verl.-Haus, 1998. Christian Grethlein, *Grundinformation Kasualien. Kommunikation des Evangeliums an Übergängen des Lebens*, Göttingen: Vandenhoeck u. Ruprecht, 2007, 268–322. Albrecht Grözinger, *Praktische Theologie als Kunst der Wahrnehmung*, Gütersloh: Kaiser, Gütersloher Verl.-Haus, 1995. Eberhard Winkler, *Tore zum Leben. Taufe – Konfirmation – Trauung – Bestattung*, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verl., 1995.

jelikož lidé činí různá rozhodnutí. Již neexistuje předurčený životní cyklus ani „normální biografie“, která by platila pro většinu členů společnosti.

Pluralizace také znamená, že neexistuje tak docela společenský konsensus o tom, co je dobrý a správný život. Život se děje v různých oblastech, kromě jiného tedy i v oblasti náboženství. Jednotlivec díky tomu získal pro náboženství nesmírný význam – on je tím, kdo rozhoduje o náboženství a vztahu k církvi. Setkáváme se s kritériem užitečnosti nebo „životaschopnosti“ – náboženství se považuje za relevantní, pokud pomáhá dobře (neřkuli zajímavě) utvářet život. Náboženské otisky, které člověk zažil v průběhu svého života, mají rozhodující vliv na jeho zacházení s náboženstvím a vírou. V takzvané „zážitkové společnosti“ je náboženství stále více spojeno s nárokem na vnitřní prožitek.

Dimenze a perspektivy

„Svatba je nesnáz.“⁹ Zpravidla se jedná o setkání církve s dvěma lidmi, které je jednorázové, zvláštní a jedinečné. Setkávají se a střetávají se při něm mimo jiné příběhy těch dvou, církevní tradice, společenský kontext (na prvním místě většinou rodinný) i kulturní zvyklosti. Málokteré jiné pole počínaje už přítomným publikem je víc nestandardně nebezpečné a mimo obvyklé kontexty církevního případně farářského konání. Navíc, že církev má co mluvit do smrti bude dnes pravděpodobně přeci očekávatelnější než to, že se objeví (její zástupce) při oslavě života, vztahu, lásky. Otázka, co je náboženské na podpisu svatebního protokolu, je stará již řadu staletí, stejně jako rozpor veřejného úředního aktu a intimního slibu dvou lidí. K horkosti půdy patří ostatně i to, že máločemu jinému je ve veřejném prostoru v současné době věnovaná (všemožnými medii) taková pozornost jako *velmi křehkým partnerským vztahům*.

Svatba výjimečným způsobem integruje všechny z vlastních posláních církve: děkuje se Bohu, káže evangelium, pečuje o duši, vytváří společenství i vyučuje. Zároveň se svatbou (podobně jako dalšími kazuáliemi) integrují křesťané do společnosti – ukazují část své víry, světu se představují a do něj integrují křesťanské životní postoje, je tu dán prostor i různým společenským a zároveň náboženským potřebám jednotlivce.

9 Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall*, 122.

Ale jak odlišit svatbu od všudypřítomných events? I zde se přeci jedná o komunikované sdělení pomocí prožitku, které je spojeno s formou zvláštního představení a vnímáno více smysly najednou.

Svatba má tři hlavní dimenze: rozhovor, promluvu a ritualizované dění.¹⁰ Jde o nehodnotící, bezpodmínečné, empaticky komunikované přijetí, ze kterého je patrné, že faráře či faráři na snoubencích záleží a že jim nabízí porozumění i zakoušení toho, že nejsou odcizení a sami. Tento pohyb jednoho ke druhému je silou, ze které může vyrůst skutečné setkání, nahlédnutí příběhu, respektive situace dvou budoucích manželů.¹¹ Farářky a faráři mají při předsvatebních rozhovorech usilovat nejen o to, aby svatbu vysvětlili, zjistili si o páru potřebná fakta a domluvili průběh oddavek, ale také o to, aby vytvořili takové podmínky, ve kterých dva přichozí začnou lépe rozumět sami sobě, svému vztahu i hloubce aktu, ke kterému se chystají.

Ačkoliv nacházíme svatební promluvy a kázání i u starověkých církevních otců, soustředila se středověká církev zejména na přijetí souhlasu a svatební žehnací modlitbu.¹² V reformaci pak došlo k opětovnému položení důrazu na homiletickou část svatební liturgie¹³ (svátostný charakter aktu bylo mimo jiné třeba nahradit přípravou srdcí zúčastněných). Její těžkosti jsou ovšem nasnadě: proti sobě tu stojí žánrové, dogmatické či etické danosti případně požadavky a velmi různá očekávání i světské kontexty těch, kterým bude určena.

Při úvahách o svatbě by měly být vzaty v úvahu i tyto perspektivy.¹⁴ *Symbolická*: Během celého dění je užíváno řady symbolů (např. prstýnky); setkávají se různé příbuzenské systémy; sumarizují se v čase a prostoru dlouhodobé procesy (vytvoření rodiny); a to všechno díky užití symbolů pomáhá se zvládnutím a zpracováním čehosi, co se vyznačuje velikou citlivostí, mnohou ambivalentností, konflikty a zároveň je v neposlední řadě

10 Albrecht, *Kasualtheorie*, 126.

11 Carl Ransom Rogers, *Způsob bytí: Klíčová témata humanistické psychologie z pohledu jejího zakladatele*, Praha: Portál, 2014.

12 František Kunetka, *Benedictio nuptialis: Slavnostní modlitba nad manžely ve svatebních obřadech*, *Studia theologica* 23 (2006/1), 1–21. Walerian Bugel (ed.), *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.

13 Albrecht, *Kasualtheorie*, 131.

14 Tamtéž.

pokusem vyjádřit, vyslovit víru. *Slavnostní*: Pokud bychom svatbě rozuměli jako slavnosti, jako svátku, je tím možné zmírnit celou řadu konfliktů mezi církevním a privátním charakterem této kazuálie – všednodenní je na výjimečný okamžik přerušeno a i z toho důvodu je u toho církev. *Církevně sociologická*: To, aby jejich dítě mohlo být jednou církevně oddáno, je určitě jeden z důvodů, proč je někteří rodiče nechávají pokřtít. Zároveň otázka „Mohu být u vás oddána, když nejsem pokřtěna?“ je jedna z prvních, které při předsvatebním kontaktu padnou. Nejednodušující odpovědi na to, jak je církev i jako instituce, případně její členstvo ve věci přítomno, jsou víc než žádoucí. *Homiletická*: Jak u adresátů oslovení dosáhnout přiměřenosti, srozumitelnosti a překonat to, že často nejsou vůbec seznámeni s myšlenkovým kontextem, slovníkem a metaforickou řečí, které jsou farářky a faráři navyklí běžně užívat, a zároveň nepopřít, že i tato řeč, které je však vyhrazena výjimečně krátká, kontextem ojedinelá a jednorázová příležitost, by měla být svědeckou ba přesvědčovací řečí o Bohu a jeho Kristu? *Misijní*: Diskuze o této perspektivě je jak známo obsáhlá a vyhrocená a samozřejmě se odvíjí od toho, jaké pojetí misie či budování sborů její protagonisté zastávali či zastávají.¹⁵ Misie není účelem a náplní této kazuálie, ale zároveň jde o možnost inspirativního setkání s křesťanskou tradicí a jejími reprezentanty. *Sociálně teoretická*: Tematizovány jsou při svatbě zejména dva společenské systémy – rodina (dějiny, cykly, konstelace) a církev (vztahy jednotlivců k instituci, která je vnímána velmi různorodě, a ještě různorodější jsou s ní spjatá očekávání). *Matriční*: Bez vědomého a odpovědného souhlasu obou jedinců by se celý akt nemohl konat. *Religionisticko-kulturní*: Životopisné události jsou zákonitě čteny v různých kontextech a jsou jim přikládány různé významy. *Zbožnostní*: Nechat se církevně oddat je různě zvědomeným přiznáním se k víře či určitému způsobu nahlížení na život i jeho vnímání. *Pastorační*: Končí péče uskutečněním svatebního aktu?

Komunikace evangelia a diakonický úkol – teze

Jsou-li církve, respektive jejich zástupci pozváni, aby „pomohli se svatbou“, mohou díky tomu spoluinscenovat sled řady událostí, z nichž na ně-

¹⁵ Například Rudolf Bohren, *Unsere Kasualpraxis, eine missionarische Gelegenheit*, München: Kaiser, ⁵1979.

keré se níže pokusíme poukázat. Zároveň mohou realizovat něco křesťanského uprostřed světského (z teras hotelů, z různých svatebních pa-louků se na okamžik stávají či mohou stát místa pro komunikaci evan-gelia; z předsvatebních setkání se stává svědecké představení křesťanské-ho vnímání života).¹⁶

Především bychom však zde chtěli svatbě rozumět jako diakonickému úkolu církve.¹⁷ Snoubencům a jejich okolí sloužící církve respektive jejich zástupci nesou znamení boží blízkosti, která platí všem, pomáhají jim projít s porozuměním jedním ze zlomových bodů života a doprovázejí je.

Nejen trocha Luthera

Jakýsi základní (a soudíme, že v zásadě nepřekonaný) obsah protestant-ského svatebního zvěstování nabízí Lutherova *Oddávací knížka pro oby-čejné faráře*.¹⁸ Reformátor při svatbách novomanželům připomínal, po tom co je před kostelem dle zemského zvyku a práva oddal, trojí: Příkázá-ní, že se mají navzájem milovat a pečovat o sebe. Jho, které na sebe be-rou,¹⁹ totiž, že jejich vztah bude vždy trochu neharmonický, jak o tom mluví první kniha Bible; že nový život se bude rodit v bolestech; že jeden občas nebude rozumět druhému a bude s ním jednat jako s objektem –

16 Simone Fopp, *Trauung – Spannungsfelder und Segensräume: Empirisch-theologischer Entwurf eines Rituals im Übergang*, Stuttgart: Kohlhammer, 2007. Benedikt Krane-mann, *Hochzeit – Rituale der Intimität*, Stuttgart: Kohlhammer, 2006. Konrad Merzyn, *Die Rezeption der kirchlichen Trauung: Eine empirisch-theologische Untersuchung*, Leipzig: Evang. Verl.-Anst., 2010. Ilona Nord, *Fest des Glaubens oder Folklore? Prak-tisch-theologische Erkundungen zur kirchlichen Trauung*, Stuttgart: Verlag W. Ko-hlhammer, 2017.

17 Jsem si vědom, že toto mé porozumění svatbě reaguje sice na stávající trend, ale jde z části proti řádům i *Agendě ČCE* z roku 1983, ne tak už docela proti svatebnímu for-muláři, který v roce 2010 přijal 32. synod této církve. Ovšem Řád sborového života této největší protestantské církve v ČR připouští pouze okrajově variantu, že „svatební-mi bohoslužbami je možno posloužit i těm, kdo nejsou členy církve, pokud je u nich rozpoznatelná upřímná touha po Božím požehnání.“ (ŘSZ, čl.3, 6) Oba dokumenty se zdají být zřetelně ovlivněny učením Karla Bartha (KD III/4), který dokonce jako dů-sledné promyšlení svého pojetí křesťanského manželství žádal, aby toto bylo uzavřeno v rámci nedělních bohoslužeb, integrováno do nich.

18 Ein Traubüchlein für die einfältigen Pfarrherrn, WA 30, 3, 74–80. Česky: Martin Luther, *Je jeden veliký kopec... Výbor z díla II.*, Praha: Lutherova společnost, 2010, 157–160.

19 Ve smyslu – dva se nechávají spojit jedním jhem (lat. manželství *coniugium*, od *iungo*). Nutno jít stejným směrem navzdory tomu, že se jedná nadále o dvě osobnosti.

manipulovat; že jeden po druhém bude toužit a v tom toužení se občas nepotkají; že to, aby se oba nasýtili, bude stát jednoho či druhého nebo oba spoustu potu a nekončící námahy; že budou zranitelní a ohraničení; a ještě se stane, že ti dva neumrou spolu, ale jeden se stane prachem dřív. A nakonec ovšem i útěchu – Bůh chtěl, aby byli ve dvou, dal jim spoustu sil a možností; bytí ve dvojici považuje Bůh za dobré, ba za velmi dobré.

Tomu, že se dva snoubenci našli, se pokoušíme rozumět jako božím daru, jehož nesamozřejmost při svatbě můžeme slavit, děkovat za něj a prosit o životní síly pro jeho další realizaci. Svatební rituál vedený zástupcem církve nezaručuje, že příběh těch dvou neskončí „špatně“, ale poukazuje na to, že boží láska není a nebude ničím omezena.

Zároveň však tváří v tvář statistikám a všem rizikovým faktorům zdůrazňuje křesťanská svatba, že ve světě působí právě přece i jiné než destruktivní síly.

Ke slovu se dále dostává možnost vysvětlit, co to je ospravedlnění: ti dva vyprávějí svůj příběh, své příběhy, příběhy svých kořenů, ve kterých jsou i viny a (ne)odpuštění, nad těmi jim je snad možné vyložit v kontextu příběhu Ježíšova, že Bůh je uznává, „bere“, počítá s nimi navzdory všemu, respektive že vedle toho, jak já vnímám sám sebe, je zde i to, jak mě vnímá Bůh – nejsem jen tím, co ze sebe vyrobím (třeba svatbou), nebo jak se srovnám do společensky žádoucí řady.

Dále svatbě předcházející katecheze i samotné vykládání Bible během svatebního ritualizovaného dění nemůže opomenout poukázat na to, že křesťanské manželství nevznikne samo o sobě. (Je zde tedy jiné porozumění manželství než ve společnosti.) Jeho předpokladem je uznání božích řádů a naplňovaný závazek i v manželství (především) následovat Krista.²⁰

Personálně směřované svědectví evangelia o božím příklonu k člověku zacílené na konkrétní pár může představit víru jako nový zdroj pro jeho lásku, pro stabilizaci partnerského vztahu a na společenství víry, ve kterém si oba vzájemně slouží obdarováními, láskou.

Zároveň: Bůh je láska, ale láska není bůh, nelze směšovat eros s náboženstvím; člověk se (v manželství) setkává s dobrými dary stvoření, okou-

²⁰ Manfred Josuttis, *Der Traugottesdienst*, in: Friedrich Wintzer (ed.), *Praktische Theologie*, Neukirchen-Vluyn: Neukirchner Verl., ³1989, 53–64. Křesťanská láska může najít určující obraz ve vztahu Krista s církví.

ší je, okouší hloubku i přesah, ale není to Bůh sám – Bůh je přítomný jako dárce, jako pomoc, jako možnost, kam se obrátit.

Slavíme život, ale život není jen oslava, ve svatební den díky všemu, co se děje a bude dít, vybočujeme z všednosti, ale neutečeme jí. Církevní oslava tu neztrácí na rozdíl možná od jiných kontakt s realitou; nezapomíná na stíny, kříže lásky, na smrt. Ježíšova cesta realitou kříže může pronikat jako síla odjinud do všednodenní reality.

Život v rodině může být do nějaké míry předjímkou božího království, ale také může dávat víc než co jiného okusit neštěstí, bolest, odcizení. Lépe je dvěma (Kaz 4), ale ne nejlépe, přeci však v manželství může vzniknout prostor důvěry, místo sejmutí masek, prostor opory. Štěstí nejde dosáhnout bez lásky, solidarity, důvěry; „štěstí“ je v Bibli kolektivní – kdybych konal bez lásky (1K 13), nemělo by to cenu. Bible vede k praktickému bytí pro druhého.

A krátce se zastavme i u pavlovského textu z 1K 7,1–9, který navzdory apoštolově preferování „dobré by bylo člověku ženy se nedotýkati“, přece nabízí několik teologických impulsů pro církevní oddávky:²¹ Pro uzavření manželství si apoštol dovede představit dobré důvody, ale nepovažuje je za nutnost, která by neměla alternativu. Právě to, že se jedná (toliko) o možnost, si zaslouží pozornost. Velmi aktuální je i symetricky formulovaný požadavek rovnocennosti. Stejně tak i důraz na sexuální vzájemnost, která je podmíněna oboustranným souhlasem (nikoli co já chci, chceš ty také), a zároveň je podtrženo to, že by ve vztahu měl být prostor a čas rovněž pro „duchovno“ (oddati se modlitbě).

Požehnání! a modlitba

Kromě pastoračně-katechetických rozhovorů, které svatbě předcházejí, matričního aktu (vyjádření osobního rozhodnutí vstoupit do manželství), pomoci při samotné inscenaci případně pochopení ritualizovaného dění a zvěstování je tu církev zejména od toho, aby se modlila a žehnala či požehnání prostředkovala, vyřizovala.

Požehnání je symbolicko rituální akt využívající metaforu a odkazující ke skutečnosti, že zde vzniká (je víc než přán, víc než modlitebně vyprošován) jakýsi prostor nabízející jistotu, bezpečnost, objetí, nesení, vyklá-

²¹ Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall*, 130–133.

dání života i jiného pracování na něm. (Požehnání je blízkost boží a možnost života; akt boží síly – *ubi et quando deo dixit.*)²²

Požehnání je síla k životu – životní síla je od Boha. Jejím předáváním mezi mužem a ženou vzniká život. Ale cosi obdobného se děje, i když se loučíme. Známe to, jen to někdy možná moc neumíme, nebo se toho bojíme: Když stiskneme opravdu ruku, díváme se druhému do očí, řekneme upřímně slova přání, když navzájem vnímáme svůj dech a myšlenky, když si vyměňujeme informace i emoce, děje se v nás, proudí v nás, věříme, boží životodárná síla, předáváme si ji. Není to žádná magie, je to jen pozornost k daru, díky kterému dýcháme.

Požehnání, boží síla k životu, tu jsme dostali.²³ Můžeme si ji nechat pro sebe, zavřít se s ní, vyčerpat ji. Můžeme parazitovat na druhých i na Bohu a jen vysávat. Anebo můžeme být otevření jejímu procházení stvořením. Dávat, vědomě, nevědomě. Přijímat. Být těmi, skrze které Bůh žije své stvoření.

Zakusit požehnání znamená plně žít, pocítit boží blízkost, sílu, pokoj.

Požehnání není modlitba. V modlitbě se obracíme na Boha, skládáme ruce do klína. Při požehnání se obracíme na druhé a otevíráme ruce, dáváme, přijímáme. Stojíme v důvěře v Boha, že on dá. (Nemusí to být znenadání, zvenku, ta síla je také už ve stvoření, kolem nás, v druhých, snad v nás.)

Při požehnání jde o přijímání, včetně vnímání darovanosti druhého. Při svatbě by mělo být zároveň zdůrazněno, že novomanželé požehnání nemají jen přijímat, stát se uzavřenou zahradou (Pís) – sektou dvou lidí, ale ze svého i dávat.

Na svatbě dominuje až monotematické zaměření na pár, který zpravidla září štěstím, úspěchem bytí ve vztahu a nadějeplným projektem lásky. V křesťansky vedeném ritualizovaném dění by ovšem nemělo být smlčeno, že přítomno je také mnoho těch, kteří jsou zrovna nešťastní, v partnerských krizích, ovdovělí či bez partnera. Je otázkou, zda je jiný prostor, který

22 Ulrike Wagner-Rau, *Segensraum: Kasualpraxis in der modernen Gesellschaft*, Stuttgart: Kohlhammer, 2000.

23 Manfred Josuttis, *Die Einführung in das Leben. Pastoraltheologie zwischen Phänomenologie und Spiritualität*, Gütersloh: Gütersloher Verl.-Haus, 2004. Manfred Josuttis, *Segenskräfte: Potentiale einer energetischen Seelsorge*, Gütersloh: Kaiser, Gütersloher Verl.-Haus, 2002. Manfred Josuttis, *Verführung zum Leben. Über die Geheimnisse des christlichen Glaubens*, Gütersloh: Gütersloher Verl.-Haus, 2006.

by jim mohl být věnován, než přímluvná modlitba a závěrečné požehnání. Modlitba je možnost, ve které se nadějný smysl života může setkat s pocitem strachu, ohrožení, nesmyslnosti, nejistoty.

Církev tu tak může být zakoušena nejen jako ta, která je schopna mluvit ve chvíli, kdy se třeba pod vlivem emocí leckomu ztrácejí soudná slova, ale také jako ta, která se za „mě“ modlí.

Ritualizované dění

Je svatba rituálem? Setkáváme se zde s nevšednodenním způsobem komunikace, je tu stabilizační a sociálně strukturující funkce, zřetelná estetická dimenze, dění samo má performativní charakter (výměna prstýnků; přechod do nového statutu je mimo jiné i pohybově ztvárnován), ale zároveň nejde o pevně daný proces, navíc protestantsky chápáno se nic neděje *ex opere operato*, ba ani mystagog tu není v centru dění. Možná by tedy bylo na místě mluvit nikoli o rituálu, ale o ritualizovaném dění,²⁴ jehož smysl je v interpretaci jeho jednotlivých elementů, které odkazují na něco, co je za nimi.²⁵

Farářky a faráři mohou pomoci s uspořádáním tohoto dění i se samotným uvědoměním, oč se v jeho průběhu jedná. Mohou během jeho chystání odkrývat významy jednotlivých komponentů a poukazovat na jejich možnosti. (Díky takovému společnému dialogickému odkrývání vrstev se jednotlivé části oddavek mohou stát i zapamatovatelnějšími než hlasitým vnějším děním podepřené navlékání chomoutu, skupinové focení a zametání rozbitého talíře.) Nejde jen o to, co nám dění má přinést (oddací list), ale o nahlédnutí jeho smyslu.

Svatba dnes již rozhodně není klasickým přechodovým rituálem (*rite de passage*). Většinou se totiž nejedná o vstup (bránu) do nového způsobu

24 Albrecht, *Kasualtheorie*, 160. K debatě o chápání rituálů viz např. Tabita Landová – Michaela Vlčková, *Ritual Imagination in Contemporary Catholicism and Protestantism, Communio viatorum* 60 (2018/1), 97–112.

25 Tím rozhodně nechci popřít, že svatba jako taková je rituálem, ale spíše podtrhnout, že se jedná o sled „drobných“ ritualizovaných sekvencí. Ve svém celku jde o rituál, tedy symbolické dění, ve kterém se jednotlivci i společenství propojují s tradicí a mají možnost transcendentního přesahu (naději boží přítomnosti) i specifické formulace vlastních prožitků. Je tu užito zvláštní řeči, která se pokouší vystihnout cosi, co je vlastně slovy a gesty nepostižitelné.

bu života nebo do radikálně jiného společenského statutu (nezřídka snoubenci spolu žijí několik let, jsou spjati hypotékou, případně vychovávají dítě či děti), přesto je to okamžik a místo uvědomění si a zároveň realizace celé řady skutečností.

Svatba je jeden z mála zaznamenaných klíčových bodů života, na jehož průběhu se můžeme aktivně podílet a při kterém můžeme vědomě pojmenovat, inscenovat a prožívat přechod do jiné fáze života. (O narození víme z doslechu, život jsme si nedali; děti ze společné domácnosti odejdou většinou bez našeho přičinění; o smrti nebudeme vědět a pravděpodobně ani svůj pohřeb nebudeme moci tak docela spoluutvářet.)

Možná by také šlo hovořit o rituálu v přechodu (proměně)²⁶ – o společném vyprávěcím procesu všech, kteří se na něm podílejí, o složeném příběhu míst, zkušeností, porozumění, jednání. Lidé na něj přicházejí s odlišným stresem, těšením, s rozdílnou motivací, jinak vnímají neznámé a nevyzkoušené dění, svá těla a šaty, mají rozdílná očekávání, zkušenosti. Jejich těla různě mluví (např. problémy s hlasem). Každý na něj bude vzpomínat jinak, odlišně jej shrnovat a vybavovat si jiné jednotlivosti. Zároveň to není událost pro jednu, ale i její význam se bude měnit podle toho, jak se o ní bude mluvit, jaké bude mít další dopady.

Výjimečnost a vypětí chvíle, bytostné uvědomění si toho, co je teď a nyní i alespoň části neznámých, které jsou před námi, umožňuje za určitých okolností vyšší vnímavost pro neznámé, přesahující, pro svaté, svátostné, pro Svatého v životě.

Při svatbě dochází k odkrytí vlastní zbožnosti, toho nač mám zavěšené srdce. Tím, že snoubenci zvolí církevní uzavření sňatku, dávají cosi najevo a zároveň riskují, že budou muset svou volbu nějakým způsobem zdůvodnit ba vysvětlovat svému širšímu okolí a nezřídka i svým rodinám.

Mezi základní funkce svatebního ritualizovaného dění patří: obnova – nové nasměrování vztahu; jeho potvrzení (přiznání k němu – konfirmace); konverze (nová identita, nové sebeporozumění); zveřejnění osobního života – zveřejnění intimity; přednesení života coram deo; a vytvoření nové rodiny.

26 Fopp, *Trauing – Spannungsfelder und Segensräume*.

Několik praktických impulzů

Při svatbě se děje propojování dvou či více (jsou-li rodiče snoubenců rozvedeni či rozejiti a mají-li další vztahy) doposavad cizích rodin, různých tradic a životních stylů. Ačkoliv se většinou jedná o letitý proces, dochází zde přeci k jeho viditelnému zpřítomnění, ztvárnění i k odkrytí latentní konkurence či rivality jednotlivých rodin či životních konceptů a k bolestné konfrontaci nezhojených vztahů (např. vedle sebe usedá dávno rozloučený pár). Výrazně se tento prvek ke slovu dostává při volbě, jak budou lidé při svatbě usazeni. Ti, kdo svatebním ritualizovaným děním provázejí či jej inscenují, na to mohou poukázat zdůrazněním motivu spojení, odpuštění nikoli rozdělení na stranu nevěsty a ženicha.

Svatba je integrující ritualizované dění. Dochází k prostupování sociálních bublin, světů, i lidí z různých fází života snoubenců (spolužáci, kolegové, přátelé). Zároveň se tu však setkávají také minulost s budoucností a radost se strachem z toho, co přijde.

S tím z části souvisí, že přítomným nemusí být určena jen role přihlížejících „hostů“, ale mohou být výrazněji do dění, které tím nabývá skutečně komunitní charakter, integrováni. Totiž stát se z diváků „svědky“ slibů, kteří získávají možnost i odpovědnost manželům jejich závazky připomínat a sami se zavazují k respektování a podporování uzavřeného svazku.²⁷

Svatba má anamnetickou funkci. Jejím účastníkům může pomoci s ohlédnutím se po cestách, kterými se k sobě dostávali, reflektovat je i jejich zlomové body, ale také s rozpomenutím na ty, kdo je na těchto cestách provázali, případně provázet měli. Jelikož se pravděpodobně většina snoubenců pravidelně nezpovídá ani nenavštěvuje terapii, jsou předsvatební rozhovory ojedinělým prostorem promluvit i před partnerem například o zraněních způsobených nepřítomností někoho z rodičů či o určující roli některého prarodiče. Skutečnosti takto odkryté se pak mohou dostat ke slovu v modlitbě, při kázání (promluvě, oslovení) i v inscenaci svatebního průvodu.

Předsvatební rozhovory mimo jiné také nad životopisem představují tím pádem pro leckoho velmi podceňování nehodný intimní zážitek, při

27 Za tento postřeh vděčím pražskému evangelickému faráři Pavlu Pokornému (1960).

kterém snoubenci dávají nahlédnout do něčeho tak osobního, jako je jejich vztah, soukromí či třinácté komnaty jejich životů.²⁸

Při příchodu do svatebního prostoru se provádí předání dítěte někomu cizímu. Vnější dění naznačuje vystoupení z rodinného kruhu rodičů, oddělení se od dosavadních vztahů (Gn 2,24). Otázka, zda jde o změnu skutečnou, skýtá rozsáhlý pastorační motiv. Zároveň je tento emocionálně silný řez v životě ztvárňovaný při svatebním dění i prostorem pro pojmenování a vyjádření smutku, vděku za minulost a naděje.

Samostatné pojednání by si zasloužil výběr svatebních biblických textů a jeho proměny v čase. Agenda ČCE (1983) uvádí pouze šest textů: Gn 2,18–24 (stvoření ženy); Mt 19,3–12 (rozvod); 1K 7,1–17 (Pavel mj. říká, že lépe muži bez ženy); Ef 5,22–33 (muž je hlavou ženy); 1Te 4,3–8 (zdržovat se necudností) a 1Tm 4,3–5 (bludaři zakazují lidem ženit se).²⁹ A o mnoho bohatší materiál nenabízejí ani agendy modernější, např. současná německá reformovaná: Gn 1,27; Gn 2,24; Mt 19,4–6; Ko 3,12–17 (oblecte); Kaz 4,9–12 (lépe je); 1J 4,7–11.16b–19 (milovaní).³⁰ Další část biblických pasáží, které eventuálně připadají v úvahu, pak odráží patriarchální biblický svět (Př 30 a 31). Zkratka ačkoliv se na svatbách odehrává významná část Ježíšových podobností či první z jeho znamení, stran uzavírání manželství nám Písmo mnoho zdrojů nenabídne (Žd 13,4). Vzhledem ke kontextu a posluchačům je zároveň nutno volit jen takové periopy, které si nežadají přílišné vysvětlování dobového kontextu a pojmů. Zhusta tedy kazatelky a kazatelé sahají po verších z epištol (1K 13), zejména z jejich parenetických částí (Ga 6,2; Ř 12,12; 1Te 5,15–17; Fp 1,9–10),³¹ riskující ovšem, že v jejich promluvách převáží příliš poučující tón.

Před svatbou dostávají zpravidla pozvání oznámení opatřené informacemi o společném stanovisku dvou jmenovaných, o datu a místu. Jedná se o pojmenovatelný a zaznamenatelný bod, o oboustranné rozhodnutí, kte-

28 S tím může být spjato i následující očekávání, že vztah s oddávající farářkou či farářem bude nějak pokračovat: když už jsme ji/ho pustili tak hluboce do svého světa. Jedním z projevů této touhy jsou třeba informace o narození dítěte, stěhování ad.

29 *Agenda českobratrské církve evangelické: Bohoslužebná kniha*, 1, Praha: Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 1983, 172.

30 *Reformierte Liturgie: Gebete und Ordnungen für die unter dem Wort versammelte Gemeinde*, Wuppertal: Foedus, 1999.

31 Za tento postřeh vděčím brněnskému evangelickému faráři Štěpánu Hájkovi (1960), který je pravděpodobně jedním z prvních, kdo v rámci ČCE začal ve větší míře s oddáváním nečlenů této církve.

ré je však zároveň spojeno s většinou přiznávanou nejistotou. Možná i proto nečlenové církve prosí tuto v naší společnosti spíše negativně vnímanou instituci o přítomnost a provázení – jako výraz často jen velmi hrubě formulované touhy po provázení Bohem (Mt 19,6b – co Bůh spojil, člověk nerozlučuj).

Tento zmiňovaný verš zaznívá po dvou vyslovených „ano“ i jako odkaz, že v podrobení se božímu spojení může dojít k částečnému překonání subjektivity. Texty z Genesis (3,17.19) obírají zčásti o iluze stran budoucnosti či podtrhují (2,2; 1,28) pozitivní vidění tělesnosti i její unikátnost. Formulace „dokud nás smrt nerozdělí“ stejně jako verše z Písně písní o lásce silné jako smrt (Pís 8,6) dávají uvědomit, že sice slavíme svátek života a přeci je i zde stín hrobu.

„Při svatbě se děje oslava života“,³² slaví se život (i proto nejsou možná z výběru svatebních textů vyloučena leccjaká Ježíšova podobenství o plnosti života – o božím království). Díky žité a deklarované lásce, díky hudbě, alkoholu, tanci a také náboženství se život na pár hodin mění ve svátek, děje se krása. Náboženství tu zároveň má co říci k lidské touze po naději a ke snům o budoucím. Je schopno teologicky integrovat: štěstí, stvoření a tělesnost.

Mohučský profesor praktické teologie Kristian Fechtner si pozornosti hodným způsobem všiml v souvislosti se svatbou fotografování, které označil za „fundamentálně-liturgický“ problém a dokumentuje na něm některé těžkosti svatby jako kazuálie.³³ Kameraman či fotograf získávají statut pozorovatele na dění (bohoslužebném), které vlastně z povahy věci žádá zapojení všech. (Zdaleka se ovšem právě nejedná o ojedinělé pozorovatele.) Z nevěsty, ženicha, faráře a dalších se stávají představitelé určitých rolí. A zároveň dochází díky paměťové kartě k rozlišení na to, co je viditelné a zaznamatelné, a na to, co je nezaznamatelné – pozhánání i moment slibu před někým, kdo je nezachytitelný a přeci přítomný. Fechtnerovi je samozřejmě jasné, že různé záznamy svatebního dění jsou z mnoha rozumných důvodů žádoucí, navrhuje se však u této problematiky při předsvatebních rozhorech zastavit. Fotograf zmaterializuje něco, co budeme nějak zakoušet, vznikne tu jakýsi (i symbolický)³⁴ doklad če-

32 Josuttis, *Der Traugottesdienst*, 53–64.

33 Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall*, 135–142.

34 Svatební fotografie je zvláštním vybavením domácnosti.

hosi: např. ano, my jsme to požehnání tehdy dostali; my jsme si ten slib dali; takto se odehrával můj osobní příběh ad.

Církev a její možnost na žhavém poli

Ze svatby se stala význačná událost. Je to událost na pár hodin, z nichž každá stojí ovšem nezdědka několik desítek tisíc korun. Jedná se jen o jeden den, a přesto jsou s ním spjata často zároveň vysoká očekávání. Reálná změna života je navíc pro mnohé ze snoubenců daleko výrazněji a častěji svázána s narozením dítěte³⁵ či s aktivní snahou o jeho početí (založení rodiny). Svatba není nutná pro partnerství, není nutná ani společensky; není pokládána snoubenci ani za základ pro věrnost. Mnozí z nich volí církev proto, že nechtějí „dvacetiminutovou pásovou výrobu na úřadě“, a zde očekávají osobní přístup, jinakost, slavnostnost, vážnost, autenticitu, lidskost a „trochu něčeho nad námi“. Přicházejí statisticky takřka vždy z částečně nefungujících rodin a nesou si v sobě vzory a vzorce pozitivní i výrazně negativní. Něco se mění a jiné ne, něco nového se děje a přeci staré dobré není ohroženo. Střetává se tu mnohaměsíční plánování s tím, co se nedá naplánovat (počasí, nálada, konflikty a další život) a přesto je i ono pod požehnáním. Jde o něco, co je zároveň bytostně jen snoubenců, ale také otevřené pro přijímání i dávání.

V nejisté době je svatba výrazem touhy, aby něco v životě nebylo ambivalentní; ačkoliv visí v prostoru slova jako nevěra, rozvod, přece je zde vize něčeho trvajících. Zatímco svatby na úřadech (tak i Občanský zákoník)³⁶ jsou zacíleny na to, k čemu mají snoubenci říci své ano, v církvích vedeném rituálu je prostor vyjádřit i to, co ti dva chtějí zavrhnout jako nemožnou možnost. Ve svatbě se potkává romantismus s realismem i všechna velká lidská témata jako manželství, rodina, láska, život, smrt. Někdy jde o kulturní samozřejmost, jindy o racionální kalkul a ještě v jiných případech o spontánní rozhodnutí, své role hrají láska i racionální důvody. Sepisují se pro a proti.

Ritualizované dění, do kterého je církev přizvána jako jeden ze spoluniciátorů či vykladačů, by mělo brát vážně tyto dvojznačnosti a ambiva-

³⁵ Fopp, *Trauung – Spannungsfelder und Segensräume*, 307nn.

³⁶ Zákon č. 89/2012 Sb.

lence. Jeho průběh by je měl adekvátním způsobem odrážet – ve vyváženosti vážnosti a vtipu i ve slovníku mluvčího.

Církev má díky svatbám, pokud je neodbude, mimo jiné ojedinělou příležitost lidem posloužit, představit se, alespoň v malé míře odstranit leccjaká předporozumění, seznámit se svým pokladem v hliněných nádobách i s některými konfesními rozdíly či důrazy, zanechat v lepším případě pozitivní dojem, poučeně provázet dva lidi jedním z nikoli bezvýznamných okamžiků jejich života a zejména nabídnout jim do něho evangelium.

Mgr. Ondřej Macek, Th.D.

Masarykova 156

691 64 Nosislav

macekon@etf.cuni.cz